

KIRIM-TATAR MANİLERİNDE ZARF FİİL EKLERİ VE FONKSİYONLARI ADVERBIAL VERB AFFIXS AND FUNCTIONS IN THE CRIMEAN-TATAR MANIES

Ayşe AYDIN*

Öz

Anonim halk şiirinin çok kullanılan türü olan maniler, konu sınırlaması olmaksızın hayatın her safhası ve alanıyla ilgili olarak söylenirler. Ancak yine de manilerde, bazı konular sıklıkla kullanılırken bazıları daha az rağbet görmüştür. Manilerde karşımıza çıkan belli başlı konular; sevgi, aşk, ayrılık, gurbet ve sitem olmakla beraber hayvan, bitki, asker, gelin ve kaynana çekişmeleri, şehir, dinî ve millî bayramlar, meslek ve nazarla ilgili maniler de vardır. Bu çalışmada, hemen hemen her ortamda söylenmeye müsait bir tür olarak, birçok konuya malzeme olan manilerden (168 tane) hareketle zarf fiil kategorisinin şekilleri tespit edilecektir. Çünkü bu ekin; terim, tanım, yapı, ek sınıflamasındaki yeri ile ilgili olarak farklı tarifleri yapılmış, bitimli veya çekimli olup olmadığı dahi tartışılmıştır Buna göre; kimi araştırmacılar bu eki yapım eki, kimi çekim eki, kimi yapım ve çekim eki arasında yer alan ek, kimisi de müstakil bir ek sınıfı olarak vermiştir... Bu konuyu tartışmak için biz manileri konu seçtik. Manilerin içerik özelliği, bize, bu nazım türünde, bu ekin pek çok fonksiyonunu tespit edebileceğimizi düşündürmüştür. Bu sebeple, çalışmamıza maniler malzeme olarak seçilmiştir. Mani, Anadolu ve Anadolu dışı Türk dünyasında çok geniş bir alana yayılmıştır. Çalışmamıza, Türk dilinin, güney ağzı dışında Kuzey şive grubunun temsilcilerinden biri olan Kırım-Tatar Türkçesi kaynaklık edecektir. Bu şivenin manilerinden hareketle, bağlam içerisinde bu kategorinin alt ve üst fonksiyonları ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fiilimsi, Zarf Fiil, Kırım-Tatar Türkçesi, Mani, Fonksiyon.

Abstract:

The common type of anonymous folk poem, mania, is said to be related to every phase and area of life without the subject matter limitation. However, in mania, some subjects were frequently used, while others were less popular. The main issues in the Manias; love, love, separation, emancipation and reproach, as well as animal, plant, soldier, bride and federation, city, religious and national holidays, there are also mania about the profession and the evil eye. In this study, the shape of the envelope verb category will be determined as a species suitable for being spoken in almost any environment, moving from the mania (168) which are material to many subjects. Because this crop; term, definition, structure, different recipes related to the place in the classification of the final, even if it is done or not is discussed whether or not. Some researchers have given this attachment as a suffix, some of which are included in the appendix, some of which are appendices, and some of them have been given as an independent class. For this reason, our study has been chosen as manias material. Mania is spread over a wide area in the Turkic world except Anatolia and Anatolia. Crimean-Tatar Turkish, one of the representatives of the Northern dialect group, will be the source of the Turkish language apart from the south. In this context, the lower and upper functions of this category will be introduced.

Keywords: Gerundial, Adverbial Verb, Crimean-Tatar Turkish, Mania, Function.

Giriş

Fiilimsi kategorisinde sıfat ve isim fiillerle birlikte bir alt sınıf olarak değerlendirilen zarf fiil ekleri birçok çalışmaya konu olmuş ancak eke bağlı gramer anlayışının bir sonucu olarak belirli şekillere belirli görevlerin yüklenmesi ve kelime ile ekin ayrımının doğru yapılamaması nedeniyle bu ekin üst ve alt fonksiyonlarıyla ilgili bilgileri belirsiz kılmıştır. Bu ekin terim, tanım, yapı, ek sınıflamasındaki yeri ile ilgili olarak farklı tarifleri yapılmış, bitimli veya çekimli olup olmadığı dahi tartışılmıştır. Tanımlarda ortaklaşan genel nokta; bu ekin yardımcı unsur ile ana unsur ilişkisi içinde fiilleri başka fiillere bağlamasıdır¹. Gramerciler tarafından yaygın kullanımı nedeniyle ve asıl amacın terim tartışmasından ziyade manilerden

* Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ayse@akarya.edu.tr

¹ Ergin (2006, 338) "gerundiumlar hareket hâli ifade eden fiil şekilleridir." tanımıyla zarf fiillerin bir hareketi karşıladığı özelliğine değinmiştir. Gencan (2001, 423), "ulaçlar = bağçeylemler" başlığıyla sunduğu zarf fiilleri, kurduğu önermeyi başka önermeye bağlayan eylemsiler olarak, Bilgegil (2014, 253), bağ fiilleri terimini kullanmayı tercih etmiş ve onları " Fiil kök veya gövdesinden teşkil olundukları halde bağlaç niteliği taşıyan, fazla olarak nefislerindeki eylem kavramından dolayı yan cümleciklerde yüklem görevi alan kelimeler bağ fiillerdir." olarak tanımlamıştır. Ediskun (2003, 252), birleşik cümlede iki cümleyi bağladıkları için bağlaç, nesne, tümleş, özne aldıkları için de fiil olan kelimelere bağlaç veya ulaç denildiğini ifade etmiştir. Demir (2004, 466) de ulaçlar (bağçeylemler) dediği zarf fiillerle ilgili "Özne, nesne, tümleş olarak yan cümlecik kurdukları için eylem, kurdukları yan cümlecik çeşitli anlam ilgilileriyle temel cümleye bağladıkları için bağlaç sayılan sözcüklere ulaç (bağ eylem) denir." demiştir. Korkmaz'ın (1992, 178) tanımı, zarf fiillerin çekimsiz olmaları üzerinden bir tarife dayanır: "Cümlede yüklem anlamını çeşitli yönlerden etkileyen, fiilden bazı eklerle yapılmış, şahıs ve zaman belirtmeyen zarf görevindeki kelime". Tek (2018, 5) ise Turan'ın (2007, 1839) "zarf fiili bir fiilin fiil manasıyla cümlede zarf olarak tamlayan olması ve hareket bildirme kavramını kaybetmeden şekilce isim kalıbına aktarımıyla elde edilen unsur olarak tanımlamasından hareketle, Turan'ın tanımında yardımcı unsur asıl unsur ilişkisini zarf fiilin zarf fonksiyonuna sahip olması kriteriyle birlikte ele almıştır." yorumundan hareketle Turan'ın zarf fiilin tamlama ilişkisini, fiile kattığı görevi ve ekin temel fonksiyonunu açıklayarak teşkil ettiği tanımı benimsediğini belirtir. Özlem Deniz Yılmaz (2009, 89) bir oluşumun ulaç sayılmasındaki temel ölçütleri anlatırken zarf fiillerin çekimsiz veya bitimsiz olduğu düşüncesine karşı çıkmıştır.

hareketle zarf fiil kategorisindeki şekilleri ve bunların fonksiyonlarının tespiti olan çalışmamızda *zarf fiil* terimi tercih edilmiştir.

Zarf fiil eklerinin ek sınıflandırmalarında da gramerciler tarafından farklı sınıflara dâhil edildiği görülür. Buna göre; kimi araştırmacılar bu eki yapım eki (Korkmaz 2017, 142), kimi çekim eki (Demir-Yılmaz 2009, 196), kimi yapım ve çekim eki arasında yer alan ek (Ergin 2006, 142-143), kimisi de müstakil bir ek sınıfı (Turan 2007, 1839) olarak vermiştir. Eki, müstakil bir ek sınıfının (fiilimsiler) üç alt kategorisinden biri olarak verenler gibi biz de bu eklerin fiilin anlamını etkilemeyecek şekilde geçici olarak isim kalıbına sokarak aktarma fonksiyonuyla diğer dokuz ek kategorisinden ayrıldığı ve ana görevinin fiil fiil tamlamalarında ve tasvirî ek fiilli kullanımlarda yardım unsur ve asıl unsur ilişkisine göre iki fiili birbirine **bağlamak** olmakla birlikte kullanıldığı yere göre bu bağının *zaman, sebep, tarz, sitem, şart, öncelik-sonralık, soru-cevap...* gibi mani sayısı kadar sınırsız alt fonksiyonlarla kurulduğunu kabul ettiğimizi belirtmek isteriz.

Bu ek, söz içerisinde iki şekilde bulunur:

1. Fiil fiil tamlamalarında yardımcı unsura gelir: **koş-Ø-up gel-Ø-**
2. Asıl fiile gelerek onu tasvirî ek fiile bağlar: **yaz-Ø-a+bil-me-**

Çalışmamızda, konu zenginliği gereği zarf fiil şekillerinin fonksiyon zenginliği gösterebileceği düşüncesiyle örneklik etmek üzere seçilen maniler, anonim halk şiirinin en önemli nazım şekillerindedir ve pek çok araştırmacı tarafından tür bağlamında da ele alınmıştır. Mani, Anadolu'da ve Anadolu dışı Türk dünyasında çeşitli adlarla bilinmektedir. Anadolu'da "mana, değişleme, meani, hoyrat, meni, ficek, karşı beri" gibi adlarla bilinen bu türe Anadolu dışı Türk dünyasında "beyati mani, meni, mahnu, mahna, hoyrat, çin, çinile, cır, aşule, aytıpa, kayın ölenk, törtsap, aytıspa törtlik, martifal" gibi isimler verilmektedir. Kırım-Tatar Türkçesinde de bu tür, *mane, çıy, şappaz* gibi terimlerle karşılaşılır. Boratav, manilerin konularına göre sınıflandırmasını şu şekilde yapmaktadır: 1. Niyet, fal (yorum) manileri 2. Sevda manileri 3. İş manileri 4. Bekçi ve davulcu manileri 5. İstanbul'da bazı sokak satıcılarının manileri 6. İstanbul meydan kahvelerinin cinaslı manileri 7. Doğu Anadolu'da hikâye manileri 8. Mektup manileri (Boratav, 1995, 176-178). Manilerden, söylendiği yöre insanının dünyaya bakışını, hayatı algılayış biçimini ve estetik anlayışını belirlemek mümkündür (Artun, 1997, 4-5). Mani, Anadolu ve Anadolu dışı Türklük dünyasında çok geniş bir alana yayılmıştır (Artun, 2004, 153).

Çalışmamıza örnek manileriyle kaynaklık etmiş olan Kırım-Tatar Türkçesi, Türk dilinin Kıpçak şive grubunda yer almaktadır. Kırım-Tatar Türkçesinin bilhassa Güney bölgesindeki ağızlarında Oğuz Türkçesinin izleri fazladır ve bu bölge Güney Kırım Türkçesi adıyla Oğuz şive grubuna dâhil edilebilir. Kırım-Tatar Türkçesinin *ana ağızları* şunlardır:

Yalı boyu (güney) ağızı: Kırım'ın güneyinde Karadeniz kıyısında yaşayanların ağızıdır. Türkiye Türkçesine çok yakındır ve daha çok Erzurum ağızına benzer:

getdiḥ "Erzurum Ağızı"² #k>#g, k#>ḥ# "gittik", *yoḥ* "Erzurum Ağızı"³; k#>ḥ# "yok", *yoḥtur* (Kırım GA⁴) k#>ḥ# "yoktur", *urus* "Erzurum Ağızı"⁵ ön seste ünlü türemesi "rus", *urus* (Kırım GA) ön seste ünlü türemesi "rus", *kibi* "Erzurum Ağızı"⁶ "gibi", *kibi* (Kırım GA) "gibi"

Çöl (kuzey, Nogay) ağızı: Tamamen Kıpçak özellikleri taşır. Karaçay-Malkar, Nogay ve Kumuk Türkçelerine yakındır. Bu ağız Kırım Nogayları ile Romanya, Bulgaristan ve Türkiye'deki Kırım Tatarları konuşur.

Bahçesaray (Orta Yolak) ağızı: Kırım'ın, Anadolu Türkçesi etkisi görülmele beraber, Kıpçak etkisi ağırlıklı en yaygın ağızıdır. Hem Kıpçak, hem Oğuz özelliklerini taşıyan bu ağız, çağdaş Kırım Tatar edebi dilinin temelidir. Oğuz Türkçesinin etkisi fazla olmasına rağmen Orta Yolak Ağızı, XIV. yüzyılda Kırım'da konuşulan Kıpçak Türkçesinin devamıdır.

Bu çalışmada, ilk olarak fonksiyonlarına göre zarf fiil eklerini örnekleyecek Kırım manileri (447 mani içerisinde 168 manide) tespit edilmiştir. Manilerin yukarıda belirttiğimiz üç ağız bölgesine göre farklı fonetik hususiyetler ihtiva ettiği aşikârdır. Ancak çalışmamızın asıl amacı, manilerde zarf fiil şekilleri ve bunların yeri itibarıyla taşıdığı fonksiyonları ortaya koymak olduğundan maniler, ses bilgisi özellikleri bakımından bu üç ağız bölgesine göre gruplandırılmamıştır. Ancak daha önce "Kırım Halk Yırlarında Belli Başlı Ses Özellikleri" (Aydın ve Adzhumerov 2014, 216-217) adlı makalemizde türkülerin ses özelliklerine göre bölgelere ayrılması, Kırım-Tatar Türkçesindeki ana ağız bölgesi fonetik özelliklerini tespit etmemizi

² Gemalmaz, Efrasiyap (2005). *Erzurum İli Ağızları*. II. Cilt, Ankara, s.30.

³ a.g.e, s.47.

⁴ GA: Güney Ağızı, KA: Kuzey Ağızı, OA: Orta Yolak Ağızı.

⁵ a.g.e. s.31.

⁶ a.g.e. s.30.

sağlamıştır. Çalışmamızın bu kısmında bu özellikleri vermek, manilerin taşıdığı fonetik farkların hangi ağız bölgesine ait olduğunu göstererek anlaşılması bakımından faydalı olacağı düşüncesindeyiz:

1. Güney ağızıyla söylenen manilerde “k” ünsüzü bakımından şu durum söz konusudur:

#k > #h (sızıcılışma)

k#>h# (sızıcılışma)

VkV>VhV (sızıcılışma)

Ancak Orta Yolak ve Kuzey Çöl ağızında art damak “k” sesi kelime başında, ortada ve sonda aşırı patlayıcı (K) olarak telaffuz edilir.

2. Oğuz Türkçesi etkisiyle ötümlüleşme temayülü Güney bölge ağızında diğer ağız bölgelerine göre fazladır. Aşağıdaki sesler ötümsüz şekillerini nadir olarak barındırırlar.

#k>#g (ötümlüleşme), #t>#d (ötümlüleşme)

Orta yolak ve özellikle Kuzey ağızı ise bu seslerin ötümsüz şekillerini muhafaza eder.

#k:#k, #t:#t

3. (Eski Türkçe)#y:#y(Güney ve Orta yolak Ağızları). Kırım’ın Kuzey ağızında ise #y>#c şeklinde değişir.

4. Güney ağızında ilgi hali eki genel olarak +(n)In şeklinde olup, ekin son ünsüzü damaksız iken, diğer bölge ağızlarında bu ek +nIn şeklinde olup, son ses, “diş-damak-geniz n (n)” sesi olarak boğumlanır.

5. Yine bir Oğuz Türkçesi tesiri olarak, Güney ve Orta Yolak ağızıyla söylenen manilerde genel olarak #b sesinin yutulduğu görülür. Aynı sesi Kuzey ağızı korur.

6. Kazak Türkçesinde olduğu gibi, Kuzey ağızıyla söylenen bazı manilerde de kelimenin ön sesindeki, sonundaki ve hatta ek başında yer alan “ç” sesinin sızıcılışarak “ş” olduğunu görüyoruz. Ancak diğer temel ağız bölgelerinde bu ses değişmesi görülmez.

7. # b sesi yine bir Oğuz Türkçesi etkisiyle Güney ağızında sızıcılışarak #v olurken, Kuzey ağızı ve genel olarak da Orta Yolak ağızı etkisiyle söylenen manilerde bu ses aynen korunur(#b: #b).

Kırım-Tatar Türkçesinde zarf-fiiller, basit zarf fiiller ve birleşik zarf fiiller olmak üzere iki grup hâlinde incelenir. Yüksel (2007:862) , asıl zarf-fiil ekleri başlığı altında şu şekilleri sıralar:-a/-e/-y, -araq/-erek, -p-, -may/-mey. Ona göre birleşik zarf-fiiller de şu şekillerdir: -ğance/-gence:-qance/-kence, -ğanda/-gende:qanda/-kende, -ğanday/gendey:qanday/-kendey, -ğannen/gennen:-qannen/-kennen, -mazdan/-mezden, -r...-mAz.⁷ Bizim ise, Kırım-Tatar Türkçesi ile söylenmiş manilerde tespit ettiğimiz şekiller ve işlevleri şu şekildedir:

Kırım-Tatar Türkçesi manilerinde zarf fiil kategorisindeki şekiller:

-(y)ArAK şekli

Her zarf fiilde olduğu üzere fiilleri bağlama görevini bir hâl içerisinde yapar. İncelediğimiz manilerde tavsiye alt fonksiyonuyla bir (1) manide tespit edilmiştir.

Hâl

tavsiye

akan çeşme yatarak içme

akan çeşmeye yatarak içme

yüreğinde hata bolor

yüreğinde hata olur

er kün kelme ara kel

her gün gelme arada gel

genç başında süz bolor

genç başında söz olur

-sA⁸

Zuhal Yüksel, bu eki Kırım-Tatar Türkçesinin zarf fiil ekleri arasında vermez. Bazı örneklerde, bu ekin üzerine aldığı şahıs eki gereği bitimliliği sağladığı düşüncesi aslında açıklık uyumu gereği ortaya çıkan

⁷ -may/-mey, -mazdan/-mezden, -r...-mAz gibi şekiller incelediğimiz maniler arasında tespit edilememiştir. Zaten tespit etseydik bu şekiller tarafımızca Tek’in yüksek lisans tezinde de gösterdiği üzere olumsuzluk ekinde bağımsız olarak -y ve de -DAn olarak gösterilir idi. “Görür görmez geldim” gibi cümlelerde kullanılan -r...-maz yapısının ise zarf fiil ile alakası yoktur. Bu cümle ekleşme bilgisine göre şu şekilde izah edilebilir:

gör - Ø - ür + Ø + Ø gör - me - z + Ø + Ø gel-Ø-di+m+Ø

sınırlandırma hal eki

⁸ Bu şeklin sıfat fiil eki fonksiyonunu icrâ ettiği maniler de vardır:

alaca balak ak tupuk
pamuk kuşak
akşam yatsak ekimiz
saba tursak

morfofonetik yer ödünçlemesi ve bunun neticesi yaşanan şekil bulaşmasının bir neticesidir. Bu konuda Tek'in açıklaması kayda değerdir: "Nehcü'l-Ferâdis'te yer ödünçlemeli zarf fiil ekleri -sA şekli ile gerçekleşir. Bu şekle ait yer ödünçlemelerinin temel sebebi tabiki açıklık uyumudur. Ancak bu ödünçlemenin zeminini hazırlayan başka bir ses olayı da yaygın olarak istek sıfat fiili fonksiyonunda olan -sA şekline eklenen ve zaman ekleriyle birlikte bitimliliği sağlayan şahıs ekleri ve çokluk ekidir.

"Eve geç gitsem annem üzülür." ile "Eve bugün geç gitsem." örneklerini ekleşme bilgisi bakımından incelediğimizde,

(git-Ø-se(m) ... üz-ül-Ø-ür+Ø+Ø) ve (git-Ø-se+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+m+Ø) çözümlenmeleri zarf fiile ait şeklin sıfat fiil ekine ait şekilce bulaşmasını izâh eder niteliktedir. -sA zarf fiil ekinin bitimliliği sağladığını düşünen anlayışların temel çıkış noktası da bu durumla ilgilidir. Bu bulaşmaları diğer şahıs eklerinde de görmekteyiz. "Dışarı çıksak geç kalır mıyız?" ve "Gidersem geri gelmem." bu türden örneklerdir." (TEK 2018: 83). Konuya, gramercilerin dikkatini ilk defa aykırı bir başlıkla Gülsevin'in çektiği de bilinen bir gerçektir. Gülsevin, 'herhangi bir şekilde yüklemle zarf ilişkisi' içine giren tüm yapıları zarf olarak nitelemiştir. Eğer kişi ekli fiil türemesi kelime, yüklem zarfı olacak özellikleri taşıyorsa, gerundium gereklerini taşıyor demektir (Gülsevin 1990, 277) diyerek yapının icra ettiği işlevin onun tanımı için yeterli bir ölçüt olacağı kanaatini ifade etmiştir. Biz de bu sebeplere dayanarak ilgili şekli, manilerde fiil fiil tamlamalarında yardımcı unsura gelen ve en fazla kullanım sıklığına sahip olan zarf fiil eki olarak 23 alt fonksiyonda tespit ettik. Karşılıklı konuşma(muhavere) yolunun önemli ürünlerinden biri olan manilerin iki kişinin karşılıklı konuşmasına dayalı *deyiş* türünde şart zarf fiilinin soru-cevap alt fonksiyonu ise kullanım sıklığı olarak en fazla rastlanan alt işlevdir:

Şart

yarık **yansa** eki terak

sünse kükür

sensiz cürgen künlerim

saymam ömür

ışık yansa iki ağaç

sönse kömür

sensiz geçen günlerim

saymam ömür

üpkelesen üpke aş

tarılsa talak

sen yeşeyden aşarsın

maşanen kalak

öfkelsen öfke ye

darılsa dalak

sen yeniden yersin

maşayla kalak

selbi terak yaprağı

bahar **bolsa** açılıy

bir ekimiz **sevişsek**

annen **tuysa** darılır

selvi ağacı yaprağı

bahar olsa açılır

biz ikimiz sevişsek

annen duysa darılır

raf üstünde bakırlar

yerge **tüşse** şakırdar

bende bir güzel kız bar

erkes unı pağullar

raf üstünde bakırlar

yere düşse şakırdar

bende bir güzel kız var

herkes onu gözetler

men bir mümin suhtayım

seni **kürsem** tuhtayım

kalbında câhillik **bolsa**

kel seni ukutayım

ben bir mümin softayım

seni görsem kalırım

kalbinde cahillik olsa

gel seni okutayım

eki kuyan balası

ciberi bersen uynaşy

bir uynasın eki uynasın

uynay uynay dumasın

iki tavşan yavrusu

salıversen oynaşır

bir oynasın iki oynasın

oynaya oynaya doymasın

a kız seni küreyim

siya saçın üreyim

eger beni **süyer±sen**⁹

a kız seni göreyim

siyah saçın öreyim

eğer beni seversen

⁹ süy- Ø - er+ Ø + Ø + Ø + Ø - Ø - senj..... çık-Ø-.....

aç kapını kireyim

aç kapını gireyim

ak karlar çok **yausa**
bilinmezdi azı
yârim yabanda kalmasaydı
sararmazdı yüzü

ak karlar yağsa
bilinmezdi azı
yârim yabanda kalmasaydı
sararmazdı yüzü

alma terek fidânı
yağmur yausa üşerler
kelin boldoñ sen bükün
ziliflerin keseyler

elma ağaç fidanı
yağmur yağsa
gelin oldun sen bugün
zülûflerini keserler

ne bakaysın utamdan
utanmazsın adamdan
eger benim **süyersen**
isteyeyim babandan

ne bakarsın odamdan
utanmazsın adamdan
eğer beni seversen
isteyeyim babandan

şart/zaman

sumarlayım alayım
başına kalpak salayım
baban küyde bolmasa
üyiñizde kalayım

ısmarlarım alırım
başına kalpak koyarım
baban köyde olmasa
evinizde kalayım

postorğay day bolayım
tal fesine kunayım
tal fesine **kunmasam**
çoğçıp çoğçıp alayım

boz turgay gibi olayım
dal fesine konayım
dal fesine konmasam
didip didip alayım

şart/teşvik

mingen atım bek uynak
sen tuydan kaytsañ
kel küziñden üpeyim
tuğrısın **aytsañ**

bindiğim at pek oynak
sen toydan dönsen
gel gözünden öpeyim
doğrusunu söyleyen

şart/sözleşme

penceresi yeşil boya
saramadım tuya tuya
sarabilsem tuya tuya
mum yakayım buydan buya

penceresi yeşil boya
saramadım doya doya
sarabilsem doya doya
mum yakarım boydan boya

şefteli tübinde beklerim
yine tutkan dertlerim
dustım kele **deseler**
ben vakzâlde beklerim

şeftali dibinde beklerim
yine tuttu dertlerim
dostum gelir deseler
ben garda beklerim

şart/yakınma

mineyim **desen** atım yok
satın almağa param yok
al yanakka çibin kunğan
çibin kadar bahtım yok

bineyim desen atım yok
satın almaya param yok
al yanağa sinek konmuş
sinek kadar bahtım yok

keten külmek kıyaylar
her ne **etsen** tuaylar

keten gömlek kıyarlar
he ne etsen duyarlar

eki künül bir bolsa
bizge nikâh kıyaylar

şart/kararlılık

alçak yüksek saraylarda
yârim şeker ufaklar
ufaklarsa ufaklar
keliy meni kucaklar

alma terek putağı
yaprak açay
babası izin **bermese**
kızı kaçay

medresenin konasın
kürmesem de tanırım
isteyeyim babandan
bermese de alırım

mâni dedim ben çoştım
mâni kitabın açtım
küzimnen **kürmesem**
tilimnen elâllaştım

kartop kuydım kazanğa
kaynasa da ezilmey
bu tünüyada ne kadar
ümrim **bolsa** bezilmey

keten külmek tiziñden
kelüpeyim küziñden
bir **üptersen** küziñden
asla çıhmam süziñden

ay yarıhta yuramam
pencerene baramam
ay bulutka kirgen soñ
baylasalar turamam

ay tuğar endiginden
tanyım kiydiginden
eki tünuya bir **bolsa**
ayrılmam süydigimden

bar ket ulan işiñe
tüşme benim peşime
altından tarak **bolsa**
takmam benim başıma

şart/pişmanlık

almanı attım terekten
seni süydüm yürekten
bilsem seni üzmezdim
sen de keçtiñ firekten

keten külmek dürt enden

iki gönül bir olsa
bize nikâh kıyarlar

alçak yüksek saraylarda
yârim şeker ufalar
ufalarsa ufalar
gelir beni kucaklar

elma ağaç budağı
yaprak açar
babası izin vermese
kızı kaçar

medresenin sırasın
görmesem de tanırım
isteyeyim babandan
vermese de alırım

mani dedim ben çoştım
mani kitabın açtım
gözüm ile görmesem
dilimle helalleştım

patates koydım kazana
kaynasa da ezilmez
bu dünyada ne kadar
ömrüm olsa bezilmez

keten gömlek dizinden
gel öpeyim gözünden
bir öptürsen gözünden
asla çıkmam sözünden

ay ışığında gidemem
pencerene varamam
ay buluta girdikten sonra
bağlasalar duramam

ay doğar battığı yerden
tanırım girdiğinden
iki dünya bir olsa
ayrılmam sevdiğinden

var git oğlan işiñe
düşme benim peşime
altından tarak olsun
takmam kendi başıma

elmanı attım ağaçtan
seni sevdim yürekten
bilsem seni sevmezdim
sen de geçtin ellerden

keten gömlek dört enden

ne tez usanğan benden
usandığın bilgen **bolsam**
vaz keçerdim ben senden

kül hõpardım terekten
bir yâr süydüm yürekten
bilgen **bolsam** süymezdım
yaralandım yürekten

samavarım sarı cezden
ne tez bezdin sen benden
seniñ kalbın bilgen **olsam**
ayrılırdım ben senden

şart/soru-cevap
pencereden cel keliy
yaulık tolo kül keliy
benim akam **suraytsan**
vayna pitken soñ keliy

kaya kayaya karşı
kayanın tübi çarşı
emineni **suraysan**
kaleme benzey kaşı

gemini ambarında
mum yanar şamdanına
fazilemi **surarsan**
nur yanar yanağında

dürt küşeli kutusu
kapağı kapkan
eminemi **surarsan**
yaşlarnan yatkan

dertliyim dereliyim
surma ben nereliyim
kalıbdan **suray isen**
yürekten yaralıyım

çoban keliy obadan
yılan çıkay kobadan
benim yârim **suraysan**
şimdi çıkar utadan

akşam safa kadife
tup fesligen
emine kızını **surarsan**
süzi kesilgen

alma terek putağı
kurumağa başlağan
emineni **suraysan**
piç balanı taşlağan

altın bilezik elinde
yipek kuşak belinde

ne tez usandıñ benden
usandığın bilsem
vazgeçerdim ben senden

gül kopardım ağaçtan
bir yâr süydüm yürekten
bilse idim sevmezdim
yaralandım yürekten

semaverim pirinçten
ne tez bezdin sen benden
gönlünü bilse idim
ayrılırdım ben senden

pencereden yel gelir
yağlık dolu gül gelir
ağabeyimi sorarsan
savaş bitince gelir

kaya kayaya karşı
kayanın dibi çarşı
emineyi sorarsan
kaleme benzer kaşı

geminin ambarında
mum yanar şamdanında
fazilemi sorarsan
nur yanar yanağında

dört köşeli kutusu
kapağı kapanmış
eminemi sorarsan
gençlerle yatmış

dertliyim dereliyim
sorma ben nereliyim
gönülden sorar isen
yürekten yaralıyım

çoban gelir obadan
yılan çıkar delikten
benim yârimi sorarsan
şimdi çıkar odadan

akşam sefa kadife çiçeği
top fesleğen
emine kızı sorarsan
sözü kesildi

alma terek budağı
kurumağa başladı
emineyi sorarsan
piç çocuğu doğurdu

altın bilezik elinde
ipek kuşak belinde

nazifemi **suraysan**
küy üylerin birinde

altın yüzük barmahta
çifte güller yanahta
ben yârımı **suraysan**
karşımızda çardahta

altın sahat kuynında
yipek poşu buynında
ben yârımını **suraysan**
seyd-bilalın kuynında

azbar buyı selbiler
el eskende sallanıy
güzel kızını **suraysan**
süygen sayın nazlanıy

karanfil ele ele
tuldırdım sele sele
ben yârımı **surarsan**
keliyir küle küle

pencereden cel geliy
yaulık tolo kül keliy
benim yârımını **suraysan**
yarı keçeden son keliy

seniñ baban bay kişi
atı da colda boldorğan
totay kızın **suraysan**
kursacığın toldorğan

utuz eki yaşımız
pirinç pılaw aşımız
malimlerim **suraysan**
umer oca başımız

şart/mübalğa
elimde demet tütün
ararmen kalbı bütün
kalbı bütün **olmasa**
yıkılsın cihân bütün

kamayı urdım yere
kürünsin kanlı dere
kızık seni **almasam**
kireyim canlı yere

kayve içem filcandan
bir yâr sevdim bek candan
u yâr beni **süymeze**
üleceğim sevdadan

elif dedim be dedim
yârım sana ne dedim

nazifemi sorarsan
köy evlerinin birinde

altın yüzük parmakta
çifte güller yanakta
benim yârımı sorarsan
karşımızda çardakta

altın saat koynunda
ipek yağlık boynunsa
benim yârımı sorarsan
seyit bilalin koynunda

avlu boyu selviler
yel esince sallanıy
güzel kızı sorarsan
sever gibi nazlanıy

karanfil ele ele
tuldırdım sele sele
benim yârımı sorarsan
geliyor güle güle

pencereden yel gelir
yağlık dolu gül gelir
benim yârımı sorarsan
yarı geceden sonra gelir

senin baban zengin kişi
atı da yolda yorulmuş
teyze kızın sorarsan
karıncığın doldurmuş

otuz iki yaşımız
pirinç pilâv aşımız
muallimlerimi sorarsan
umer hoca başımız

elimde demet tütün
ararım kalbı bütün
kalbı bütün olmazsa
yıkılsın cihân bütün

kamayı vurum yere
görünsün kanlı dere
kızık seni **almasam**
gireyim canlı yere

kahve içirim fincandan
bir yâr sevdim ben candan
o yâr beni sevmezse
öleceğim sevdadan

elif dedim be dedim
yârım sana ne dedim

akkan sular merekep **olsa**
yazılmaz benim derdim

akan sular mürekkep olsa
yazılmaz benim derdim

altın yüzük kesilmez
derdim artar eksilmez
künde yüz bin güzel **körsem**
biri saña benzemez

altın yüzük kesilmez
derdim artar eksilmez
günde yüz bin güzel görsem
biri sana benzemez

cāmiler medreseler
yârim kelgen deseler
ağır canım verim
süz aytuğa **kelseler**

camiler medreseler
yârim geldi deseler
en son canım verirdim
söz demeye gelseler

çığaramı yakayım
yulıma kiteceğim
kızcık seni **almasam**
kanımı tükeceğim

sigaramı yakayım
yoluma gideceğim
kızcık seni almasam
kanımı dökeceğim

karşıda çarşı bazar
içinde bir hız yazar
bir can bir canı süyse
evliya **bolsa** azar

karşıda çarşı pazar
içinde bir kız yazar
bir can bir canı sevse
evliya olsa azar

şart/merak

kemançe başı mısın
cavâhir taşı mısın
saña bir nişân **bersem**
cebiñe taşıy mısın

kemançe başı mısın
cevahir taşı mısın
sana bir nişân versem
cebinde taşır mısın

teñizde balık mıdır
bu iş bize layk mıdır
yâr eller kucağında
cılasam ayıp mıdır

denizde balık mıdır
bu iş bize layık mıdır
yâr eller kucağında
ağlasam ayıp mıdır

karşıda alma yerler
biz de **barsağ** ne derler
utırsağ biz de **yesek**
bizge deli mi derler

karşıda elma yerler
biz de varsak ne derler
otursak biz de yesek
bize deli mi derler

beyit beyitin açay
beyit bilmeyen kaçay
ekimiz beyt **aytsayığ**
angımız dertler açay

beyit beyiti açar
beyit bilmeyen kaçar
ikimiz beyit söylesek
hangimiz dertler açar

ay tuğar ağaçlarğa
yarığı vurıy daşlarğa
ben yârimi **suray isen**
kükte uçkan kuşlarğa

ay doğar ağaçlara
ışığı vurur taşlara
benim yârimi sorarsan
gökte uçan kuşlara

çığaramıñ tumanı
tutuyır nefesimni
bir türküçik **süylesem**
tanıy mısın sesimi

sigaramın dumanı
tutuyor nefesimi
bir türkücük söylesem
tanır mısın sesimi

şart/kınama

kayadan endim enişe
kapım tuzluk yenişe

kayadan indim inişe
kapım düzlük yemişen

tul kişiğe kız **berseñ**
er kün kaugadır işi

dul kişiye kız versen
her gün kavgadır işi

şart/ endişe-ihhtimal
allar **kiyसेñ** tanıylar
seni yulcu sanıylar
şindi halklar çok yaman
seni benden alıylar

allar giysen tanırlar
seni yolcu sanırlar
şimdi eller çok yaman
seni benden alırlar

tüfegimin temiri
nal pāradır nal pāra
ben kızlarnen **uynasam**
baña diyler zampara

tüfeğimin demiri
nal paredir nal pare
ben kızlarla oynasam
bana derler zampara

ak karlar çok yausa
bilinmezdi azı
yârim yabanda **kalmasaydı**¹⁰
sararmazdı yüzi

ak karlar yağsa
bilinmezdi azı
yârim yabanda kalmasaydı
sararmazdı yüzü

şart /sitem
arabamı yektirdim
teleke takım
bu tünüyada **kelmesen**
akrette akım

arabamı çektirdim
talika takım
bu dünyada gelmezsen
ahirette hakkım

şart/öncelik-sonralık
bahar **bolsa** caz bolor
yaş kızlarda naz bolor
kel alayım kaçayım
külin ömrü az bolor

bahar olsa yaz olur
genç kızlarda naz olur
gel alayım kaçayım
gülün ömrü az olur

kaya tübi saz oliy
bahar **kelse** yaz oliy
güzel sarğan yiğetiñ
ümürçüğü az oliy

kaya dibi saz olur
bahar gelse yaz olur
güzel saran yiğidin
ömürçüğü az olur

şart/tehdit
bahçalarda keziyiz
biz kızlarnı süveyiz
kızlar bizi **süymeze**
kama pıçak çekiyiz

bahçelerde gezeriz
biz kızları severiz
kızlar bizi sevmezse
kama bıçak çekeriz

akşam hayır aytırmen
sahat birde kaytırmen
babañ seni **bernese**
şehirlerde aytırmen

akşam hayır söylerim
saat birde dönerim
baban seni vermezse
şehirlerde söylerim

karanfilim kara bu yaz
etme dülber böyle naz
eter isen böyle naz
kelsem kelmem alt'ay yaz

karanfilim kara bu yaz
etme dilber böyle naz
eder isen böyle naz
gelsem gelmem altı ay yaz

¹⁰ Burada yine bir morfofonetik bir yer ödünçlemesi ile karşılaşıyoruz. Bu son şekil aslen "kalmadıysa" ekleşmesidir ve açıklık uyumu gereği -dı ve -sa şekilleri yer ödünçlemişlerdir. Bu ekleşme şu şekilde çözümlenebilir:

kal- ma - dı + Ø + Ø + Ø + y -Ø - sa
sıfat fiil eki zarf fiil eki

başındaki püskülin
karadandır karadan
benden ğayrı yâr **süysen**
ben çıkayım aradan

şart/kesinlik

bağçalarda kezeysin
çiçeklerini ezeysin
sen beni bir tan **kürsen**
tüymelerini çezeysin

kartop kuydım kazanğa
kaynasa da ezilmey
bu dünyâda ne kadar
ümrim bolsa bezilmey

yazda bolmaz kışta bolor
şu çetinde boz bolor
eki yaş bir yerge **kelse**
aytışkanı kız bolor

şart/istek

üzen içi tüzemnik
bu ne kadar güzellik
güzel **olsam** al beni
al siniğe sar beni

bir daş attım dereye
kız kelgen pencereye
kız beni **süyey isen**
al beni içeriye

karanpilim çiçek açkan
koro dalnıñ üstüne
yâr yastığıñ **olmasa**
tayan tizim üstüne

şart/dualama

kitey **isen** uğrıñ olson
derya teniz yulıñ olson
benden ğayrı yâr süysen
askerler buynıñ vursun

kitey **isen** uğrıñ olson
kimse yulıñ bağlamay
atalardan kalğan süz
kendi tüşken cılamay

şart/kargama

bu hâneye kelgen kişi
ütmekinen aş yesin
eger namaz **kılmay ise**
tufrakinen daş yesin

karanpil aldım terekten
seni süydüm yürekten
a kız beni **kargarısan**

başındaki püskülün
karadandır karadan
benden başka yâr seversen
ben çıkayım aradan

bahçelerde gezersin
çiçekleri ezersin
sen beni bir kere görseñ
düğmelerin çözersin

patates koydum kazana
kaynasa da ezilmey
bu dünyâda ne kadar
ömrüm olsa bezilmey

yazda olmaz kışta olur
su boyunca buz olur
iki genç bir yere gelse
konuştuğu kız olur

dere içi düzemlik
bu ne kadar güzellik
güzel olsam al beni
al sinene sar beni

bir taş attım dereye
kız geldi pencereye
kız beni sever isen
al beni içeriye

karanfilim çiçek açtı
kuru dalın üstüne
yâr yastığın olmazsa
dayan dizim üstüne

gider isen uğrun olsun
derya deniz yolun olsun
benden ğayrı yâr sevsen
askerler boynun vursun

gidersen isen uğrun olsun
kimse yolun bağlamaz
atalardan kalan söz
kendi düşen ağlamaz

bu haneye gelen kişi
ekmek ile aş yesin
eğer namaz kılmaz ise
toprak ile taş yesin

karanfil aldım ağaçtan
seni sevdim yürekten
a kız beni kargırsan

tilin tüşe firenkten

kitey isen uğrıñ olson
derya teniz yulıñ olson
benden ğayrı yâr **süysen**
askerler buynıñ vursun

sele sele yımırta
yârim meni onotma
eger meni **onotsan**
küz yaşıñı korotma

şart/tasvir

cayan **cürsen** yaramaz
yulları balçık
kel üpeyim küziñden
bir azacık

şart/tavsiye

alma kirez talna
sarma yârim buynına
sararısan sar bir bekâr
bilsin süygi âlinda

allar **kiysen** bek savap
al bazardan
allah seni saklasın
küz nazardan

allar **kiysen** yaraşy
saçın belin dulaşy
ananın babanın sağığında
uynap **külseñ** yaraşy

elli altın boynunđa
yakanda pul
ahretine **tüşünsen**
namazını kıl

ilmon attım bayıra
şevki vurğan çayıra
eki kalıp bir **bolsa**
bizni kimler ayıra

keten külmek kıyaylar
her ne etsen tuyaylar
eki küñül bir **bolsa**
bizge nikâh kıyaylar

kâtip olmak **isterısen**
turma kâhat karala
câhil olmak **isterseñ**
ur da kalemiñ parla

men bir mümin suhtayım
seni **kürsem** tuhtayım

dilin düşsün frengiden

gidersen isen uğrun olsun
derya deniz yolun olsun
benden ğayrı yâr sevsen
askerler boynun vursun

sele sele yumurta
yârim beni unotma
eger beni unutursan
gözyaşını kurutma

yayan gitsen yaramaz
yolları balçık
gel öpeyim gözünden
bir azacık

elma kiraz dalına
sarma yârim boynuna
sararsan sar bir bekâr
bilsin sevgi hâlinde

allar giysen pek sevap
al pazardan
allah seni saklasın
kötü nazardan

allar giysen yaraşır
saçın belin dolaşır
ananın babanın sağığında
oynayıp gülsen yaraşır

elli altın boynunda
yakanda pul
ahretini düşünsen
namazını kıl

limon attım bayıra
ışığı vurdu çayıra
iki gönül bir olsa
bizi kimler ayırır

keten gömlek kıyarlar
he ne etsen duyarlar
iki gönül bir olsa
bize nikâh kıyarlar

kâtip olmak istersen
durma kağıt karala
cahil olmak istersen
vur da kalemin parala

ben bir mümin softayım
seni görsem kalırım

kalbında cāhillik **bolsa**
kel seni ukutayım

kalbinde cahillik olsa
gel seni okutayım

şart/ kıyaslama

aşadan fener kele
başımğa neler kele
yaşım ofak **bolsa** da
aklıma yârlar kele

aşağıdan fener gelir
başıma neler gelir
yaşım ufak olsa da
aklıma yârlar gelir

şart/beğeni

ey canıyım tat kızı
kükçe bolor küzleri
çölde çoban **kürseler**
çağırıp alıy üzleri
-(y)(A)

ey cancığım tat kızı
çakır olur gözleri
kırdı çoban görseler
çağırıp alır kendileri

Yüksel'in, **-a/-e: -y** gösterimiyle Kırım Türkçesinde tekrarlarla ve birleşik fiillerde bağlama görevinde kullanıldığını (2007: 862) beyan ettiği bu şekil, manilerde de iki türde görülür. Yani bazen tekrar yapısında ve yardımcı unsur durumunda yer alan fiille asıl fiili; bazen de asıl fiille tasvirî ek fiili birbirine bağlar ve hâlin *tarz*, *yetkinlik*, *istikrâr* ve *istek* alt işlevlerindedir. Bu şekle, *zaman* ve *şart* üst ve alt fonksiyonlarında örnek tespit edilmemiştir.

Hâl

tarz

kara kuş mine terekke
kanatın **caya erekke**
sen çakırdın men bardım
un eki türlü yemekke

kara kuş konar ağaca
kanadın yaya aç
sen çağırdın ben geldim
on iki türlü yemeğe

kayık keliy tenizden
kalka kalka
ben yârimğa yulladım
altın alka

kayık gelir denizden
kalka kalka
ben yârime yolladım
altın halka

kük kügerçin uçurdım
yedi tunyâ keçirdim
cılmağa utandım
küle küle keçirdim

gök güvercin uçurdım
yedi dünya geçirdim
ağlamağa utandım
güle güle geçirdim

penceresi yeşil boya
saramadım **tuya tuya**
sara bilsem **tuya tuya**
mum yakayım buydan buya

penceresi yeşil boya
saramadım doya doya
sarabilsem doya doya
mum yakarım boydan boya

yetkinlik

akmesçitniñ cāmisi
sallanıy minâresi
üç güzele meyl berdim
bul'almadım¹¹ çaresi

akmescitin camisi
sallanır minaresi
üç güzele gönül verdim
bulamadım çaresini

bağçasaray kan saray
unda yattım bir talay

bağçasaray han saray
orda yattım bir zaman

¹¹ Fiil fiil tamlamalarının iki türünden biri olan *asıl fiil-zarf fiil eki+tasvirî ek fiil* yapısındaki şekillerden en çok kullanılan zarf fiil şekli olan **-(y)A+** ekli kullanıma bir örnektir. Ancak bu birleşimde bir ses olayı olduğu aşikârdır: Biz, bu son şeklin, "bul-Ø-a+almadım" yapısından *açıklık uyumu* ve *Türk dilinin hece yapısı* gereği uzama ve akabinde kısalma ile neticelenen bir son şekil olduğu düşüncesindeyiz: *bulaalmadım>bulälmadım>bulalmadım*. Dolayısıyla bu yapıda zarf fiil eki ses olayı sonucu -Ø+ olarak temsil edilmiştir denebilir. Yüksel'in, Kırım Tatar Türkçesinde tasvir fiillerin yeterlilik türünü anlattığı çalışmasında verdiği şu örnek de dikkate değerdir: *işleyalmadım* (2007: 859) : Görüldüğü üzere bu yapıda asıl fiil ünlü ile bitmektedir ve yine aslen **-(y)A+** şeklinde olan zarf fiil ekinin ünlüsü hece yapısı gereği damga ile temsil edilirken ekin gedik dolduran sesi olan "y" ünsüzü varlığını devam ettirmiştir.

stavay saldat değende
küz yaşını **tıyalmaz**

penceresi yeşil boya
saramadım tuya tuya
sarabilsem tuya tuya
mum yakayım buydan buya

sabâ sehar vaktında
kürebilsem yârimi
yâr sefâda ben cefâda
çekeyim âh zârimi

sarı kavun tilimi
uçırdım bülbülümü
ben bülbülsiz **bolamam**
yâr kütersin ülimi

şu derenin uzununu
keçemedim buzunu
babasının yanında
süyemedim kızını

vakisledim çizmamı
boldo şimdi kapkara
fadimemi **alamadım**
boldom halka maskara

istikrâr
bahçalarda kastana
kül oldum **yana yana**
a kız senin tertinden
oldum deli divâne

beyit yazdım **anja anja**
canım feydâ olson saña
tünyâda gamsız kim bar
hatır kalmasın maña

karanfil ele ele
tuldırdım sele sele
ben yârımı surarsan
keliyor **küle küle**

kemâne **çala çala**
mindim bir ince tala
kurkiyem tal kırılıy
yâr kuynıma sarılıy

su yiberdim arıkka
keliyor **aka aka**
tarılmanız yaş kızlar
muradımızdır şaka

istek
eki kuyan balası

dur asker denilince
gözyaşını tutamaz

penceresi yeşil boya
saramadım doya doya
sarabilsem doya doya
mum yakarım boydan boya

sabah seher vaktinde
görebilsem yârimi
yâr sefada ben cefada
çekerim ah zarımı

sarı kavun dilimi
uçurdum bülbülümü
ben bülbülsüz olamam
yâr götürsün ölümü

şu derenin uzununu
geçemedim buzunu
babasının yanında
sevemedim kızını

boyaladım çizmemi
oldu şimdi kapkara
fadimeyi alamadım
oldum ele maskara

bahçelerde kestane
kül oldum yana yana
a kız senin derdinden
oldum deli divane

beyit yazdım ana ana
canım feda olsun sana
dünyada gamsız kim var
hatır kalmasın bana

karanfil ele ele
doldurdum sele sele
benim yârimi sorarsan
geliyor güle güle

kemane çala çala
bindim bir ince dala
korkarım dal kırılır
yâr koynuma sarılır

suyu saldım arka
geliyor aka aka
darılmayın genç kızlar
muradımızdır şaka

iki tavşan yavrusu

ciberi bersen uynaşır
bir uynasın eki uynasın
uynay uynay dumasın
-(y)Ip

salıversen oynasır
bir oynasın iki oynasın
oynaya oynaya doymasın

Manilerde işlev ve şekil olarak zarf fiil kategorisinde en sık kullanıma sahip ek olan -sA ekinden sonra ikinci sık kullanılan şekildir. Yüksel'in -p gösterimiyle tarz yaptığını ve birleşik fiillerde bağlama görevinde kullanıldığını (2007:862) beyan ettiği bu şekil, manilerde fiil fiil tamlamalarında yardımcı unsura gelir ve hâlin *istek, istikrâr, zaman (öncelik-sonralık), tavsiye, tarz, merak, sürerlilik, sebep-sonuç, tasvir, kargama, sitem ve soru* alt işlevlerinde fiille fiili birbirine bağlamıştır. Bu şekle, *şartın* üst ve alt fonksiyonlarında örnek tespit edilmemiştir.

Hâl

istek

bahçalarda aşlama
süyip süyip taşlama
meni asker alğanlar
cılamağa başlama

bahçelerde aşlama
sevip sevip bırakma
beni asker aldılar
ağlamaya başlama

bir daş attım kazlarğa
barıp tüşken sazlarğa
yipek **bolop** sarılam
ince belli kızlara

bir taş attım kazlara
gitti düştü sazlara
ipek olup sarılayım
ince belli kızlara

aylanayım saçından
tomalak baldır
hepsini halka **berip**
maña da kaldır

dolanayım saçından
tombalak baldır
hepsini ele verip
bana da bırak

alma alma deseler
alma **satıp** yeseler
tütün kutum kalğan dep
mâni **eytip** kelseler

elma elma deseler
elma satıp yeseler
tütün kutum kalmış diye
mani söyleyip gelseler

câmiler medreseler
akan kele deseler
canım fidâ etermen
müjde **istep** kelseler

camiler medreseler
ağan gelir deseler
canım feda ederim
müjde isteyip gelseler

benden çok salâm olson
esma kızğa
suretni **yazıp** cibersin
bir karpuzğa

benden çok selâm olsun
esma kıza
resmimi çizip göndersin
bir karpuzğa

su ahar ince ince
süydüğim hâlın nice
halmayıp kel bu keçe
bolayım künliñe eylence

su akar ince ince
sevdiğim hâlin nice
kalmayıp gel bu gece
olayım gönlüne eglence

istikrâr

su üstünde sandığım
süyip süyip sardığım
benim yârim üyde kalğan
benim anı yandıgım

su üstünde sandığım
sevip sevip sardığım
benim yârim evde kaldı
benim ona yandıgım

ben bir puğara iken
kalğan işim baltağa
her kün odonlar **kesip**

ben bir fukara iken
kaldı işim baltaya
her gün odunlar kesip

kütürimden yaltağa

götürürüm yaltaya

kübrî başında kantarım
çekip çekip satarım
senin kibik manicilere
übür baştan atarım

köprü başında kantarım
tartıp tartıp satarım
senin gibi manicilere
öbür baştan atarım

zaman/öncelik-sonralık
akşam bolgan kün sarı
huynumda sandım yâri
uyanıp bahtım tüşmen eken
ağladım zâri zâri

akşam oldu gün sarı
koynumda sandım yâri
uyanıp baktım düşman imiş
ağladım zâri zâri

mektüp **yazıp** yulladım
ğarib künlüm şen bolson
keçe kündüz duâm
kürüşmemiz tez bolson

mektup yazıp yolladım
garip gönlüm şen olsun
budur gece gündüz duam budur
görüşmemiz tez olsun

pilcân tizdim tabağa
bir yâr süydüm uzağa
senden kelgen mektübü
ukıp çıktım sabağa

fincan dizdim tabağa
bir yâr sevdim uzağa
senden gelen mektubu
okuyup çıktım sabaha

fırlatıp çıktım sukağa
küz açılmıy borağa
bora olmağanda yel yok
kel süyişelim kimse yok

fırlatıp çıktım sokağa
göz açılmaz boraya
bora olmayınca yel yok
gel sevişelim kimse yok

çal at yektim çanağa
cıvırıp çıktım yaylağa
benden çok salâm olsun
al yanaklı balağa

kır at koştum kızağa
seğirtip çıktım yaylaya
benden çok selâm olsun
al yanaklı çocuğa

bir daş attım kazlarğa
barıp tüşken sazlarğa
yipek bolop sarılam
ince belli kızlara

bir taş attım kazlara
gitti düştü sazlara
ipek olup sarılayım
ince belli kızlara

kapımız üginde samsun
bal **bolop** yerge tamsın
bu zamanın gününde
seven seveni sarsın

kapımız önünde samsun
bal olup yere damlasın
bu zamanın gününde
seven seveni sarsın

kaya tübinde samsun
bal **bolop** yerge tamsın
balaban suviş sonra
sevgen sevgeni sarsın

kaya dibinde samsun
bal olup yere damlasın
koca savaştan sonra
seven seveni sarsın

tavsiye
ulan şişman kız şişman
araya tüşken bir tuşmân
kel **sarılıp** yataylı
sonra bolorsın pişmân

oğlan şişman kız şişman
araya düştü bir düşman
gel sarılıp yayalım
sonra olursun pişman

allar kiysen yaraşır
saçın belin dulaşır

allar giysen yaraşır
saçın belin dolaşır

ananın babanın sağığında
uynap külsen yaraşır

tarz

men kiteyim bazarğa
atımğa **minip**
salı küni keliyimen
cayan **cürüp**

sekirep tüştüm ğorandan
üzdim lâle
eyleneyim başından
sen bir tâne

salıncakka atkanlar
kızlar tuydan kayttılar
akşam boldo em bükün
kucaklaşır yattılar

rakı içken su içken
üzimden keçken
kemen dâre **çaldırıp**
kapından keçken

akşamlar **ukıp** keçken
güzeller **bahıp** keçken
kızğa salâm bergende
beni **ağlatıp** keçken

ey canıyım tat kızı
kükçe bolor küzleri
çölde çoban kürseler
çağırıp alıy üzleri

kadir keliy oraktan
canıp kuyıp
emir çıkay aldına
dalfes kayıp

kara kuş kayda barasıñ
kanatların **taldırıp**
a kız kayda barasıñ
meni çağız **kaldırıp**

mektüp yazdım **otorıp**
hoş salâmnar **tottorıp**
mektüp kitken men kalğan
avstriyada **otorıp**

pilende saldat sayılmaz
kündüz kızğa barılmaz
kündüz kızğa barğan soñ
iç **çevrilip** kaytılmaz

postorğayday bolayım
tal fesine kunayım
tal fesine kunmasam

ananın babanın sağığında
oynayıp gülsen yaraşır

ben giderim pazara
atıma binip
salı günü gelirim
yayan yürüyüp

seğirip indim gergiden
kırdım lâle
dolanırım başından
sen bir tane

salıncağa attılar
kızlar toydan döndüler
akşam oldu hem bu kün
kucaklaşır yattılar

rakı içtim su içtim
kendimden geçtim
keman daire çaldırıp
kapından geçtim

akşam okuyup geçti
güzeller bakıp geçti
kıza selâm verince
beni ağlatıp geçti

ey cancığım tat kızı
çakır olur gözleri
kırdı çoban görseler
çağırıp alır kendileri

kadir gelir oraktan
yana göyüne
subay çıkar önüne
dal fes eğile

kara kuş nereye gidersin
kanatlarını çırıp
a kız nereye gidersin
beni yalnız bırakıp

mektup yazdım oturup
hoş selâmlar tutturup
mektup gitti ben kaldım
avusturyada oturup

tutsaklıkta asker sayılmaz
gündüz kıza varılmaz
kıza gündüz varınca
hiç çevrilip dönülmez

boz turgay gibi olayım
dal fesine konayım
dal fesine konmasam

çohçıp çohçıp alayım

kezlev yulı keleşlik
toz toprak
sen gül **bolop** açılсан
ben yaprak

merak

ay tuğar ayan beyan
tüştüm yullarğa yayan
benim kibik bar miken
yâr **süyip** mârûm kalan

ay tuğar u yan bu yan
yullarğa tüştüm yayan
seniñ kibi bar miken
süz **berip** mârûm kalğan

sürerlilik

bağçalarda portokal
seni istey kür topal
ben bazarğa ketkende
sen artımdan **karapkal**

sebeb-sonuç

bıyıl sene mamırlık
toy bolacak
babañ seni beriy **dep**
pay bolacak

yaulık tolu şekerim
yol yanına seperim
benim dustım keliy **dep**
kapılarda bekleyim

suğa bardım toldırdım
hırğa **çıkıp** boldırdım
men yaşlıhtan yâr **sevip**
çırayımı soldırdım

ukıy sabah ezanı
çakır beyit yazanı
ilâhim sen kavuştı
hasret **olup** gezeni

alma alma deseler
alma satıp yeseler
tütün kutum kalğan **dep**
mâni eytip kelseler

tasvir

yatay edim **uyuklap**
al yurğanım **kıyıklap**
turşı turşı mondor kız
tañda kele **cıvuklap**

cebelek utka yanay mı

didip didip alayım

kezlev yolu genişlik
toz toprak
sen gül olup açılсан
ben yaprak

ay doğar ayan beyan
düştüm yollara yayan
benim gibi varmı ki
yâr sevip ayrı kalan

ay doğar o yan bu yan
yollara düştüm yayan
senin gibi varmı ki
söz verip ayrı kalan

bağçelerde portokal
seni ister kör topal
ben pazara giderken
sen ardımdan baka kal

bu yılki yıl mahmurluk
toy olacak
babañ seni verir diye
pay olacak

yağlık dolu şekerim
yol yanına serperim
benim yârim gelir diye
kapılarda beklerim

suya vardım doldurdım
kıra çıkıp yoruldu
ben küçükken yâr sevip
yüzümü soldurdım

okur sabah ezanı
çakır beyit yazanı
a ilâhi sen kavuştı
hasret çekip gezeni

elma elma deseler
elma satıp yeseler
tütün kutum kalmış diye
mani söyleyip gelseler

yatar idim uyuyup
al yorganım yırtılıp
kalk kalk kara gözlü kız
tan de gelir yaklaşıp

kelebek odda yanar mı

cengesin alğan orjay mı
cengesin **taşlap** kız alğan
tañ atğanı tuyay mı

yengesi alan onarmı
yengesin koyup kız alan
tan attığını görürmü

kargama

kara yüzüm kutuğu
beyaz yüzüm bir tuğu
bizi **barıp** yamannağan
olsun cehennem kutuğu

kara üzüm kütüğü
beyaz üzüm bir gözü
bizi gidip kötüleyen
olsun cehennem kütüğü

sitem

karanfilsin bibersin
el âlemden güzelsin
tülberliğin neyleyim
yakıp beni kidersin

karanfilsin bibersin
el âlemden güzelsin
dilberliğin n'eyleyeyim
yakıp beni gidersin

soru

siyah kalpağ ürmeli
basma külmek bürmeli
aceb senin kalbini
kimden **sorap** bilmeli

kara kalpak örmeli
basma gömlek bürmeli
acep senin kalbini
kime sorup bilmeli

-GAndA

Bu şekil, günümüz Oğuz şivelerinde #G ünsüzü yutulmuş şekliyle kullanılır, arkaik bir şekildir. Manilerde *zaman* üst fonksiyonunun *tavsiye*, *sebep-sonuç*, *eş zamanlılık*, *istek*, *kıyaslama*, *kargama*, *sitem*, *karşılıklı konuşma* alt fonksiyonlarında örnekleri tespit edilmiştir.

Zaman

tavsiye

kaya tübinde kozı
kozuğa berin tuzı
zamanları **kelgende**
boydağka berin kıızı

kaya dibinde kuzu
kuzuya verin tuzu
zamanları gelince
bekâra verin kıızı

sebep-sonuç

çıhtım uba başına
koyım kelgen karşıma
ben koyımını **kürgende**
esim kelgen başıma

çıktım oba başına
koyunum geldi karşıma
ben koyunumu görünce
aklım geldi başıma

akşamlar ukıp keçgen
güzeller baħıp keçken
kızğa salâm **bergende**
beni ağlatıp keçken

akşam okuyup geçti
güzeller bakıp geçti
kıza selâm verince
beni ağlatıp geçti

küneş urğan tauları
yine bülbül çağlağan
kızlar beni **kürgende**
epsi birden ağlağan

güneş vurdu dağlara
yine bülbül çağladı
kızlar beni görünce
hepsi birden ağladı

tamdan tama kezeysin
çiçeklerini ezeysin
emineyi **kürgende**
cancığından bezeysin

damdan dama gezersin
çiçekleri ezersin
emineyi görünce
cancığından bezersin

tauda kirez pişkendir
kayve tütün işkendir
benden mektüp **barğanda**

dağda kiraz olmuştur
kahve tütün içmiştir
benden mektup varınca

hatırları tüşkendir

azbar buyı selbiler
el **eskende** sallanıy
güzel kızını suraysan
süygen sayın nazlanıy

meşe terek yaprağı
yel eskende savrılıy
fındık civiz yemişi
künye karşı kavrılıy

yağmur yavar taulara
pıtakları tamçılıy
yârim beni **kürgende**
çal atımnı kamçılıy

eş zamanlılık
alma armut yeğenler
atlas urba kiygenler
ben bahçadan **keçkende**
külişmekten siygenler

bahçalarda portokal
seni istey kür topal
ben bazarğa **ketkende**
sen artımdan karap kal

bahçalarda sarmaşık
men saña boldım âşık
yemek **yegende** esime tüşsen
elimden tüşey kaşık

kaya kayaya bahay
kayadan seller ahay
men üyime **kaytğanda**
yârim kapıdan bahay

istek
raf üstünde un alma
bişin al bişin alma
azrail kapıdan **kirgende**
canım al yârim alma

aylan aylan capalak
cel **turğanda**
a kız kayda barasın
ben turğanda

kıyaslama
armud talın eğmesi
meyvasından yemesi
hunşu kızı **turğanda**
kime boyun eğmesi

ay su akay su akay

hatırları kırılmıştır

avlu boyu selviler
yel esince sallanır
güzel kızı sorarsan
sever gibi nazlanır

meşe ağacı yaprağı
yel estikçe savrulur
fındık ceviz yemişi
güne karşı kavrulur

yağmur yağar dağlara
dereleri çağıldar
yârim beni görünce
kır atımı kamçılar

elma armut yediler
atlas urba giydiler
ben bahçeden geçerken
gülüşmekten siydiler

bahçelerde portokal
seni ister kör topal
ben pazara giderken
sen ardımdan baka kal

bahçelerde sarmaşık
ben sana oldum âşık
yemekte aklıma düşsen
elimden düşer kaşık

kaya kayaya bakar
kayadan seller akar
ben evime dönerken
yârim kapıdan bakar

raf üstünde on elma
beşin al beşin alma
azrail kapıdan girince
canım al yârim alma

dolan dolan lapa kar
yel var iken
a kız nereye gidersen
ben var iken

armut dalın eğmesi
meyvesinden yemesi
komşu kızı dururken
kime boyun eğmesi

ay su akar su akar

su tûbinde kum akay
yaş kızcıhlar **turğanda**
tul hatınğa kim baħay

su dibinde kum akar
kôrpe kıızlar dururken
dul kadına kim bakar

kaya kayağa baħar
kayadan seller aħay
sırma mıyılı **turğanda**
sakallığa kim baħar

kaya kayaya bakar
kayadan seller akar
kaytan bıyık dururken
sakallıya kim bakar

kargama

ay gül alğan gül alğan
gül tûbinde suv alğan
oñmasın da külmesin
kız **turğanda** tul alğan

ay gül aldı gül aldı
gül dibinde su aldı
onmasın da gülmesin
kız dururken dul aldı

sitem

aylan aylan capalak
cel turğanda
a kız kayda barasın
ben **turğanda**

dolan dolan lapa kar
yel var iken
akız nereye gidersin
ben var iken

Karşılıklı konuşma

baħsaray kan saray
unda yattım bir talay
stavay saldat **değende**
küz yaşını tıyalmaz
-DIKÇA

Baħsaray han saray
orda yattım bir zaman
dur asker denilince
göz yaşını tutamaz

Manilerde *zaman* üst fonksiyonunun *istikrâr* alt fonksiyonunda iki (2) örnekte tespit edilen bu ek, Yüksel'in Zarf-Fiiller başlığı altında sıralanan şekilleri arasında yer almaz. Biz, bu şeklin Oğuzcanın tesiriyle Kırım-Tatar Türkçesinin Güney ağzında daha sık kullanılan bir şekil olduğu düşüncesindeyiz.

Zaman

istikrâr

al kaftan kara düğme
yene tüştin küñlime
er günlime **tüştikçe**
ot yanıyor küñlime

al kaftan kara düğme
yine düştün gönlüme
her gönlüme düştükçe
od yanıyor gönlüme

baħça baħça kezeysin
çiçekleri ezeysin
ben saña nazlım **dedikçe**
tüymelerin çezeysin
-GAN (soñ, sayın)

baħçe baħçe gezersin
çiçekleri ezersin
ben sana nazlım dedikçe
düymelerin çözersin

Bu şekil, manilerde beş örnek dışında, sık olarak *soñ* edatı ve bir yerde de *sayın* edatı ile birlikte kullanılmış ve *zaman* üst fonksiyonunun *öncelik-sonralık*, *sebep-sonuç*, *tasvir*, *eş zamanlılık*, *tezat*, *istikrâr* alt işlevlerinde tespit edilmiştir.

Zaman

Öncelik-sonralık

ay yarıhta yuramam
pencerene baramam
ay bulutka **kirgen soñ**
bağlasalar turamam

ay ışığında gidemem
pencerene varamam
ay buluta girdikten sonra
bağlasalar duramam

pencereden cel keliy
yaulık tolo kül keliy
benim akam suraysañ
vayna **pitken soñ** keliy

pencereden yel gelir
yağlık dolu gül gelir
ağabeyimi sorarsan
savaş bitince gelir

sıra sıra tal terek
tal tereke su kerek
askerlikten **kaytğan son**
ince belli yâr kerek

uyıy iken uyandım
sau yanıma tayandım
men seni başka sandım
sefâ keldiñ hoş keldiñ

sebep-sonuç

ay korası tögerek
ayğa yıldız ni kerek
yârim güzel **olğan son**
dunyâ malı ni kerek

pilende saldat sayılmaz
kündüz kızga barılmaz
kündüz kızga **barğan son**
iç çevrilip kaytılmaz

samavar bar çay yok
susarken içmek için
sıkılırken dönerdim
kanat yok uçmak için

su üstünde talımız
ne bola bizim âlimiz
biz kırımğa **barğan son**
dünya tolu malımız

tasvir

ben bir puğara **iken**
kalğan işim baltağa
her kün odonlar kesip
kütüriyen yaltağa

yazı yazdım **yaz iken**
kalemim **beyaz iken**
ayb etmeniz akalar
merekpim **az iken**

eş zamanlılık

faytona mindim yuldan
alma da tüşürdim
bir elimde **melevşeken**
bir elimde de şişe

tezat

karşıda kürdim seni
al gülüm sandım seni
kuklamağa **kıymazken**
ellerge berdim seni

istikrâr

üy aldında gül terek
kesken sayın dallanıy

sıra sıra söğüt ağacı
söğüt ağacına su gerek
askerlikten dönünce
ince belli yâr gerek

uyur iken uyandım
sağ yanıma dayandım
ben seni başka sandım
sefa geldin hoş geldin

ay çevresi tekerlek
aya yıldız ne gerek
yârim güzel olunca
dünya malı ne gerek

tutsaklıkta asker sayılmaz
gündüz kıza varılmaz
kıza gündüz varınca
hiç çevrilip dönülmez

semaver var çay yok
susayınca içmek için
sıkılınca dönerdim
kanat yok uçmak için

su üstünde dalımız
n'ola bizim hâlimiz
biz kırıma varınca
dünya dolu malımız

ben bir fukara iken
kaldı işim baltaya
her gün odunlar kesip
götürürdüm yaltaya

yazı yazdım yaz iken
kalemim beyaz iken
ayıp etmeyin ağalar
müreккеbim az iken

faytona bindim yoldan
elma da düşürdüm
bir elimde menevşeyken
bir elimde de şişe

karşıda gördüm seni
al gülüm sandım seni
koklamaya kıymazken
ellere verdim seni

ev altında gül ağacı
kesildikçe dallanıy

yaş ananın yaş kızı
süygen sayın nazlanıy
-(y)I

genç ananın genç kızı
sevildikçe nazlanır

Bir örnekte asıl fiili tasvir ek fiile bağlamak üzere yer almıştır ve hâlin tezlilik alt fonksiyonundadır.

Hâl

tezlilik

eki kuyan balası
ciberi bersen uynaşy
bir uynasın eki uynasın
uynay uynay dumasın

iki tavşan yavrusu
salıversen oynasır
bir oynasın iki oynasın
oynaya oynaya doymasın

-(GA)ncA

Zaman

sınırlama

merdimende kırk ayah
kırkına urdım tayah
yâr kapığa kelgençe
ne el tutar ne ayah

merdivende kırk ayak
kırkına vurdum dayak
yâr kapıya gelince
ne el tutar ne ayak

dualama

sular aḥay ince ince
babacığım âlin nice
allah canımnı almasın
sizni bir tan kürmence

sular akar ince ince
babacığım hâlin nice
allah canımı almasın
sizi bir kez görmeyince

İşaretler:

() : Bir sesin ya da şeklin varlığının şartlara bağlı, ihtiyari olduğunu gösterir.

+ : İsme bağlanmayı, isim kategorisini gösterir.

- : Fiile bağlanmayı, fiil kategorisini gösterir.

Ø : Bir gramer unsurunun, telaffuz edilmeyen ancak fonksiyonu korunan şeklini temsil eder.

: Bir sesin önünde ise, o sesin kelime başında, sonunda ise kelime sonunda olduğunu gösterir.

<, > : Bir ses ya da şekle ait gelişmenin istikametini gösterir. Okunucu yeni şekildir.

: : Denklik gösteren, birbirini karşılayan ses ya da şekil unsurları arasına girer.

± : Telaffuz edilmeyen ve isimden fiile kategori değişikliğini gösteren bir şeklin varlığını temsil eder.

Tablo 1.: Zarf fiil kategorisinde şekiller ve fonksiyonları

Fonksiyon		Şekiller								
Bağlama		-(y)ArAK	-sA	-(y)(A)	-(y)Ip	-GAndA	-DİKçA	-GAn (soğ, sayın)	-(y) I	-(GA)ncA
Hâl	tavsiye	1			2					
	tarz			4	12					
	yetkinlik			7						
	istikrar			5	3					
	istek			1	7					
	merak				2					
	sürerlilik				1					
	sebep-sonuç				5					
	tasvir				2					
	kargama				1					
	sitem				1					
soru					1					
tezlilik									1	
Şart	...		10							
	zaman		2							
	teşvik		1							
	sözleşme		2							
	yakınma		1							
	kararlılık		9							
	pişmanlık		4							
soru-cevap		16								

	mübalâğa	8							
	merak	6							
	kınama	1							
	endişe- ihtimal	3							
	sitem	1							
	öncelik- sonralık	2							
	tehdit	4							
	kesinlik	3							
	istek	3							
	dualama	2							
	kargama	4							
	tasvir	1							
	tavsiye	8							
	kıyaslama	1							
	beğeni	1							
Zaman	öncelik- sonralık			8			4		
	tavsiye				1				
	sebeup-sonuç				8		4		1
	eş zamanlılık				4				
	istek				2				
	kıyaslama				3				
	kargama				1				
	sitem				1				
	Karşılıklı konuşma				1				
	istikrar					2	1		
	tasvir						2		
	Eş zamanlılık						1		
	tezat						1		
	dualama								1

SONUÇ

1. Çalışmamızda 447 mani incelenmiş ve 168 manide zarf fiil kategorisinde şekil tespit edilmiştir. Bu şekiller arasında en fazla kullanım sıklığına sahip olan şekil **-sA'**dır ve 23 alt fonksiyonda tespit edilmiştir. Yani manilerin en fazla fonksiyon çeşitliliği gösteren şekli de bu şekildir. Şart, zaman ve hâl üst fonksiyonları arasında ise yine şart fonksiyonu 100 örnek ile birinci sırada yer alır. Karşılıklı konuşma(muhavere) yolunun önemli ürünlerinden biri olan manilerin iki kişinin karşılıklı konuşmasına dayalı *değiş* türünde *şart zarf fiilinin soru-cevap* alt fonksiyonu ise kullanım sıklığı olarak en fazla rastlanan alt işlevdir. Çeşitli durumlarla ilgili olası sonuçlar, uyarılar, sorular, ihtimaller için uygun nazım türü olan manilerde bu şeklin ve bu fonksiyonun sık kullanımı beklenen bir durumdur.

2. Hâl üst fonksiyonu 56 örnekle en fazla kullanılan ikinci üst fonksiyondur. Hâl zarf fiillerinin *tavsiye tarz, yetkinlik, istikrâr, istek, merak, sürerlilik, sebep-sonuç, tasvir, kargama, sitem, soru, tezlik* üzere 13 alt fonksiyonu vardır. Bu üst fonksiyon, **-(y)ArAK, -(y)(A), -(y)Ip, -(y) I** olmak üzere dört (4) şekil üzerinde tespit edilmiştir.

3. Zarf fiil ekleri söz içerisinde **a. fil fiil tamlamalarında yardımcı unsura, b. tasvirî ek file bağlamak üzere asıl unsura gelerek** iki şekilde bulunur. Hâl üst fonksiyonu her iki türü de örneklerken, zaman ve şart üst fonksiyonlarındaki şekiller sadece fiil fiil tamlamalarında yardımcı unsura gelerek çeşitli alt fonksiyonlarda fiiller arasında bağlantı kurmaktadır. Yani zaman ve şart üst fonksiyonlarının tasvirî ek fiille bağlanan asıl fiil yapısı yoktur. Çünkü bu türde görülen *tezlik, yeterlilik, yetkinlik, yaklaşma...* gibi alt fonksiyonlar birer hâldir.

4. Diğer üst fonksiyonların altında öncelik-sonralık ilişkisi ile yer yer alt fonksiyon olarak da karşımıza çıkan *zaman* üst fonksiyonu manilerde kullanım sıklığı (44 tane) bakımından üçüncü sıradadır. **-(y)Ip, -GAndA, -DIKÇA, GAn (son, sayın), -(GA)nÇA** gibi üst şekillerle temsil edilmiştir. *Öncelik-sonralık, tavsiye, sebep-sonuç, eş zamanlılık, istek, kıyaslama, kargama, sitem, Karşılıklı konuşma, istikrâr, tasvir, tezat, dualama, sınırlama* gibi alt fonksiyonları vardır.

5. Görüldüğü üzere bağlamdan hareketle yaptığımız zarf fiil kategorisi çalışmamızda bazen bir şekil birçok fonksiyonu karşılarken, bir fonksiyon da birden fazla şekille temsil edilebilmektedir. Yerdeş ve yandaş karşıtlıklar gözetilmeden şekle dayalı gramer anlayışıyla metinden bağımsız yapılan ezberî çalışmalar araştırmacıları yanlış fonksiyon tespitlerine itmekte ya da eki temsil eden şekil gösterimini hatalı kılmaktadır. Çalışmamızın fonksiyon esaslı sınıflamalara küçük bir kaynak olması arzusundayız...

KAYNAKÇA

- Artun, Erman (1997). Adana Mani Söyleme Geleneği. VII. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri, Eskişehir.
- Artun, Erman (2004). Muğla Mani Söyleme Geleneğinde Mizah, Taşlama, Takılma. *Muğla Kitabı*, Hazırlayan: Ali Abbas Çınar. Muğla-İzmir.
- Boratav, Pertev Naili (1995). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Aydın, Ayşe; Adzhumerov, Reshide (2014). Kırm Halk Yırlarında Belli Başlı Ses Özellikleri. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl:2, Sayı:4 ISSN: 2147-8872, Sayfa:197-218.
- Bilgegil, M. Kaya (2014). *Türkçe Dilbilgisi*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- Demir, Nurettin; YILMAZ, Emine (2009). *Türk Dili El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Demir, Tufan (2004). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Kurmay Yayınları.
- Deniz Yılmaz, Özlem (2009). *Türkiye Türkçesinde Eylemsi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ediskun, Haydar (2003). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ergin, Muharrem (2006). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Gemalmaz, Efrasiyap (1995). *Erzurum İli Ağızları*. II. Cilt, Ankara.
- Gencan, Tahir Nejat (2001). *Dilbilgisi*. İstanbul: Ayraç Yayınevi..
- Gülsevin, Gürer (1990). Türkçede -sa Şart Gerundiumu Üzerine. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Kasım 1990, C. 1990/II, S: 467, s. 276-279.
- Gülsevin, Gürer (2001). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kakuk, Zsuzsa (I. Kúnos'un derlemesinden yayımlayan) (1993). *Kırım Tatar Şarkıları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (2017). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Turan, Zikri (2007). Türkçenin Yapım ve Çekim Düzeninde Yer Alan Eklerin Sınıflandırılması Nasıl Olmalıdır?. *IV. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II (24-29 Eylül 2000)*, Ankara: TDK Yayınları, 1835-1844.
- Tek, Emel (2018). *Nehdül-Ferâdis'te Zarf Fiil Kategorisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, Zikri (2016). Türk Dilinin Eklerini Sınıflandırmanın Esasları. *Türk Dil Bilgisi Toplantıları-V. Türk Dilinde Eklerin Sınıflandırılması Sempozyumu, 24-25 Kasım 2016, İstanbul*.
- Yüksel, Zuhâl (2007). *Türk Lehçeleri Grameri. Kırm-Tatar Türkçesi*, Editör: Ahmet Bican ERCİLÂSUN, Ankara: Akçağ Yayınları.